

(černokněžníka) jarním sluncem (královicem) za působení sil větru (Dlouhého), vody (Širokého) a země (Bystrozrakého). V pohádce *Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda* je Děd-Vševěd totožný se Sluncem. Osud přisouzený kmo-trami neurozenému Plaváčkovi se naplňuje se zákonitostí, proti níž marně stává král svou moc a své příkazy. Plaváček získá nejen princeznu, ale i tři zlaté vlasy, zatímco král toužící po „živé vodě“ a „mladících jablčích“ převezme osudově úděl převozníka přes černé moře. U Erbena pohádka není improvizovaným lidovým vyprávěním s nahodile řazenými motivy. Dostala pevný tvar, promyšlenou motivaci a významovou skloubenost, která umožňuje přisuzovat postavám i příběhům symbolickou platnost. Obdobně jako Erbenova balada je i jeho pohádka dílem jeho umělecky tvůrčího přístupu.

Mýtus byl pro Erbena básnickým poukazem k základním vztahům, které mají v životě člověka obecnou platnost, nezávislou na historii, byl projevem vědomí o potřebě morálního řádu. Oživení mýtu bylo romantickou obranou proti dějinnému vývoji, rozkládajícímu tradiční představu jednoty člověka a světa. Ale bylo zároveň obranou i proti násilným zvrátům nastolovaným reakcí. Ne náhodou byla Erbenova Kytice pocítována jako odkaz na lidské a národní hodnoty, ohrožené bachovským absolutismem.

Otokar Fischer

/ 1883 - 1938 /

Literární vědec, básník, dramatik a překladatel; ve svých uměleckých dílech se neustále vracel k otázce vztahu jedince k nadosobním hodnotám. Ve své práci kritické, teoretické a historické citlivě hledal souvislosti mezi humanistickými hodnotami minulosti a přítomnosti a přitom spojoval kulturní oblast s aktuální sociální problematikou. Jako překladatel integroval přední díla světového písemnictví do české kulturní sféry a stal se tvůrcem nové české překladatelské školy.

Otokar Fischer se narodil 20. 5. 1883 v Kolíně, kde také začal studovat gymnázium. Po maturitě se zapsal na pražské české i německé univerzitě. Germanistická studia zakončil doktorátem v Berlíně r. 1905. Po studiích pracoval v Univerzitní knihovně v Praze a připravoval se na univerzitní dráhu. Roku 1909 se stal docentem, později profesorem dějin německé literatury na Karlově univerzitě. Často byl zván k přednáškám na zahraniční fakulty a na vědecké kongresy. Před válkou byl jednu sezónu dramaturgem Národního divadla, v l. 1935–38 vedl jeho činohru. Od r. 1907 působil jako divadelní referent, nejdříve v Přehledu, pak v České revui, Národních listech, Právu lidu, Lidových novinách aj. Byl jedním z re-

daktorů Almanachu na rok 1914. Zemřel nečekaně 12. 3. 1938 na srdeční mrtvici po zprávě o okupaci Rakouska nacistickým Německem.

V poezii i dramatu se Fischer zprvu soustředil k problematice individua, jeho vnitřních rozporů i k jeho postavení uprostřed času a doby. V prvním období, začínajícím básnickou sbírkou *Království světa* (1911) a končícím sbírkou *Hlasy* (1923), je klasicky uměřená reflexivní poezie rozklenuta mezi obrazy romantického titánství, individualistického gesta a pocity tíživé samoty a deziluze. Po několikaleté odluce nabyla Fischerova poezie nové podoby (sbírky *Poledne*, 1934; *Rok*, 1935; *Host*, 1937 aj.). Dřívější zahledění do úzce osobní sféry ustupuje a autor se snaží prolnout osobní úděl s nadosobním děním. Nové životní obsahy objevuje v přírodních, rodinných a rodových zážitcích, jež se stávají základem mravního postoje subjektu, který brání proti barbarství humanitní hodnoty evropské kultury. Fischerova meditativní poezie směřovala k stále větší předmětnosti, k intelektuální výstavbě protikladných obrazů, k lapidárnímu zakončování úvahových partií.

V divadelní tvorbě se Fischer soustředil nejprve k dramatu osamocené, vnitřně rozporné individua, které zápasí samo se sebou i se světem (tragédie *Přemyslovci*, 1918; *Hérakles*, 1919). Hérakles rozvíjí drama titánství, které se rozpíná k nadlidským úkolům, ale je stále rozrušováno vnitřními citovými rozpory a neklidem. Později se napětí Fischerových dramát přesunuje z individua na společenské dění, na otázky poslání a smyslu revoluce, na vztah mezi činem jedince a logikou dějin. Jeho nejvýznamnější hra, tragédie *Otroci* (1925), je vystavěna na konfliktu Spartaka s Římem. Proti věčně se střídajícím tyraním a rebeliím, jež plodí nové tyranie, chce dramatikův Spartakus uskutečnit sen o spravedlivé, svobodné, humánní společnosti, ale jeho úsilí se ukáže příčinou porážky revolty otroků.

Z Fischerovy rozsáhlé tvorby jsou nejvýznamnější práce literárněhistorické a teoretické, čerpající zejména z dějin české a německé literatury, a pojednání o otázkách divadla a dramatu. Hluboké znalosti evropského divadla i světové dramatiky se projeví v řadě kritických studií, z nichž uspořádal jen jeden výbor (*K dramatu*, 1919). V recenzích a úvahách Fischer kombinoval teoretický přístup s kritickou analýzou textu nebo inscenace. Kritiky a studie právě tak jako práce o činohře Národního divadla do r. 1900 i o pražských divadlech v l. 1882–1934 jsou svědectvím autorova trvalého sepětí s českým divadlem, s jeho historií i přítomností.

V literárněvědné práci se Fischer zprvu orientoval na monografický výzkum autorů německé romantiky (*Heinrich von Kleist a jeho dílo*, 1912; *Friedrich Nietzsche*, 1913; *Heine*, 1923–24). Zejména monografie o básníkovi Knihy písní patří v rozsáhlé heinovské literatuře stále mezi základní prameny. V prvním svazku Fischer duchaplně rekonstruuje básníkův život, v druhém analyzuje jednotlivé texty. V této práci již Fischer uplatnil výsledky svých úvah o možnosti využití psychologických metod v literárněvědném bádání, ježichž historický nástin podal ve studii *Otázky lite-*

rární psychologie (1917). Literárněvědný výzkum se má opírat o filologický rozbor, ale význam literární psychologie spočívá v tom, že podstatně přispívá ke zjištění, v čem je jedinečnost umělce a zvláště osobitost jeho díla. Badatel se tak soustřeďuje k tvůrčímu procesu, k specifikaci osobnosti a jejího projevu. V souborech autorových literárních studií *Duše a slovo* (1929) a *Slovo a svět* (1937) se proto spojuje úsilí o proniknutí k osobnosti tvůrce s precizními rozborů formální výstavby textu i s úvahami o tématech stojících na pomezí literárněvědného zkoumání a postupů jiných věd.

Několikrát se Fischer vracel k tématům z teorie překladatelství, projevil se tu nejen jako teoretik, ale také jako zkušený praktik. Překládal zejména z němčiny, ale též autory francouzské, španělské, ruské aj., poezii, prózu, drama i filozofické spisy (Nietzsche). Vrcholná díla moderního českého překladatelství však Fischer vytvořil v převodech světové poezie (Goethovo dílo, zejména lyrika a *Faust*, Villon aj.). Jeho překladatelské principy vedly k vytvoření nové školy, která znamenala trvalé překonání lumírovské tradice na tomto úseku tím, že zdůrazňovala jazykovou oproštěnost a přirozenost překladu; pozornost věnovala především smyslu díla, a nikoliv došlostnosti, celku, a nikoliv detailu.

Josef Václav Frič

/ 1829 - 1890 /

Básník, publicista a politik, výrazná osobnost revolučních událostí roku 1848. Jeho literární tvorba i rozsáhlá činnost veřejná vyrůstaly z radikálně demokratických ideálů a z romantické touhy po činu ve jménu vlasti a svobody.

Frič prožil bouřlivý život. Narodil se 5. 9. 1829 v Praze jako syn národně uvědomělého advokáta a liberálního politika. Vystudoval gymnázium, v r. 1846 bez vědomí rodičů odejel přes Hamburk do Londýna a po čase do Paříže, kde se seznámil s polskými emigranty. Po návratu do Prahy ho ze studia práv vytrhly revoluční události r. 1848, jichž se vášnivě a dobrodružně účastnil politicky, literárně i se zbraní na pražských barikádách. Vedle K. Sabiny a E. Arnolda byl tehdy devatenáctiletý Frič vedoucím představitelem radikálně demokratického programu. Po porážce revoluce uprchl před zatčením do Vídně a do Záhřebu a krátce se účastnil na Slovensku bojů proti Maďarům, pro zranění se vrátil do Prahy a hned se podílel na přípravách povstání. Byl zatčen a odsouzen na 18 let do žaláře. Po amnestování r. 1854 se vrhl znovu do literární a organizační práce.

Rychle připravil almanach *Lada-Niôla* (1855), jenž byl sice umělecky nezralým, ale prvním a výrazně polemickým projevem nové literární gene-